

F R E D N I N G S V Æ R D I E R

ULSTRUP

FAVRSKOV KOMMUNE

Besigtigelsesdato:	13.04.2014
Besigtiget af:	Jannie Rosenberg Bendsen
Journalnummer:	2014.7.82.07/710-0001
Kommune:	Favrskov Kommune
Adresse:	Ulstrup Skovvej 20-22, 8860 Ulstrup
Betegnelse:	Ulstrup
Fredningsår:	1918, udv. 2011
Omfang:	<i>Den trelængede hovedbygning med muren mod vest (nordfløj 1591, de øvrige fløje 1617 ff., delvis ombygget 1766) samt avlsgårdens lade, nord- og sydlænge (1688 ff.) tillige med de mellem avlsgård og hovedbygning liggende grave. Samt de tre fiskedamme med tilhørende vandtrapper beliggende nord for Ulstrup Hovedgårds to fredede damme.</i>

BYGNINGSBESKRIVELSE

Ulstrup består af en trelænget hovedbygning med en foranliggende avlsgård bestående af en lade mod øst og to staldlænger mod henholdsvis nord og syd. Mellem Hovedbygningen og avlsgården ligger to vandgrave og nord herfor ligger tre fiskedamme med tilhørende vandtrapper.

Den grundmurede hovedbygning består af en fløj i to etager og to fløje i en etage. Fløjene står på en sokkel af kvadre, og murene står i rød, blank mur. Heltagene er teglhængte med røde sten, og i rygningerne ses otte skorstenspiber med sokkel og krav. Alle skorstenspiber står ligeledes i rød, blank mur. Østfløjen har seks tagkviste mod avlsgården og tre tagvinduer mod gårdspladsen. Taget mod haven er på den nordlige fløj helvalmet og i tagfladen mod nord ses tre tagvinduer. På facaden mod avlsgården står der to tårnbygninger i hvert hjørne. I hjørnet mellem den østlige og nordlige fløj ligger en hjørnebygning i to etager. Alle sider med undtagelse af gavlene på henholdsvis den sydlige fløj og gavlen på hjørnebygningen på den nordlige fløj afsluttes af en hvidmalet hovedgesims, hvorunder der ses flere murankre. Herudover ses flere spor i murværket efter blændinger, ombygninger og tilmuringer. Over de fleste vinduer ses kurvehanksbuede stik.

Den sydlige fløj består af ni fag, hvoraf det midterste på både gårdsplads- og haveside består af henholdsvis hoved- og havedør. Hoveddøren er en blåmalet tofløjet fyldingsdør med sandstensindfatning og herover relief med to våbenskjolde. Havedøren er en tofløjet fyldingsdør med glasfyldinger og overvindue.

Foran ses en trappe og en mindre terrasse. Begge gavle har en gavltrekant, der er inddelt af tre dobbeltgesimser og som afsluttes af en enkelt gesims. Alle gesimser er i røde mur- og formsten. Mellem gesimserne ses to par rundbuede nicher med sparrebelagte bagside. Alle vinduerne er hvidmalede, firerammede og sprosseopdelte, men med forskelle i rammernes størrelse.

Østfløjen består af syv fag, hvor det midterste er udformet som et tårn med en portgennemkørsel. Portgennemkørslen er på facaden mod avlsgården indrammet af en nyere kopi af en sandstensportal i beton, herover sidder to hvidmalede, etrammede og småtopsprossede halvvinduer. Under den murede hovedgesims sidder et ældre ur. Over vinduer og gennemkørslen ses stik. På den øvrige del af facaden ses på hver side af tårnet tre hvidmalede, torammede og småtopsprossede vinduer, der er placeret i et hvidmalet blændingsfelt. I soklen ses ligeledes en række hvidmalede og småtopsprossede vinduer. De fleste er etrammede, men der er enkelte torammede. På gårdsiden sidder nord for portgennemkørslen en lyseblå ældre revledør med en granittrappe foran og på den modsatte side ses en kældernedgang med en hvidmalet revledør. Herudover ses fem hvidmalede, torammede og småtopsprossede vinduer i hvidmalede blændingsfelter. Portgennemkørslen er belagt med pigsten.

Hjørnebygningen mellem den østlige og nordlige fløj står som resten af anlægget i rød, blank mur. Gavlen mod øst sammenbygget med et af de to hjørnetårne. Begge gavltrekanter er opdelt af tre dobbeltgesimser og afsluttes af en enkelt gesims, alle i røde mur- og formsten. Mellem gesimserne ses to par rundbuede nicher med sparrebelagte bagside. Alle vinduerne er hvidmalede, firerammede og sprosseopdelte.

De to tårne er begge ottekantede og afsluttes af en hvidmalet gesims. Det opskalkede, heltag er teglhængt med røde sten og afsluttes af en vimpel. Alle vinduerne er hvidmalede, torammede og opsprossede. Over vinduerne ses rundbuede stik. I det nordligste tårn ses en højtstående hvidmalet dør mod den nordlige fløj.

Den nordlige fløj består af tolv fag, hvoraf det sjette er en portgennemkørsel. I portgennemkørslen sidder en tofløjet revleport med en dør i den ene fløj. Porten er sparrebelagt og blå- og hvidmalet. På den nordvendte facade ses otte vinduer. I gavlen ses to vinduer. På gårdspladssiden ses to ældre, sparrebelagte tofløjede revledøre med en rude. Dørene er hvid- og blåmalede. Herudover ses en blåmalet revledør med en trappe af granit foran. Derudover ses syv vinduer. Alle vinduer er hvidmalede, torammede og opsprossede og placerede i et hvidmalet blændingsfelt. Portgennemkørslen er belagt med pigsten.

Alle vinduer og døre i de tre fløje er hovedsageligt ældre, enkelte er dog blevet udskiftet.

I det indre er den ældre grundplan hovedsageligt bevaret i hovedbygningen med enkelte nyere skillevægge. Hovedindgangen ligger i den sydlige fløj, der har en lang gang mod gårdspladsen og en central trappe til første sal. Stueetagen er indrettet med rum i forskellige størrelser, hvoraf flere ligger en suite. I det vestligste fag ligger godskontoret. På førstesalen ligger rummene ligeledes en suite. I enden af sydfløjen ligger en selvstændig lejlighed. Fra begge etager er der adgang til den østlige fløj. Midterpartiet i østfløjen består af en portgennemgang. I hjørnet mellem øst- og nordfløjen ligger to selvstændige lejligheder, en på hver etage. Nordfløjen har ligeledes en portgennemgang. På den modsatte side af portgennemgangen ligger en større sal og de yderste fag anvendes til henholdsvis opbevaring og garage. Der er blevet indrettet et nyere køkken i det tidligere kapel. Tagetagen fremstår delvist uudnyttet med understrøget tag. Tagetagen i hjørnebygningen mellem den nordlige og østlige fløj er udnyttet til beboelse. Der er fuld kælder under den sydlige fløj, der er hvælvet og forholdsvis ny istandsat. Der er flere ældre bygningsdele og -detaljer bevaret, herunder trapper med balustre og håndlister, en og tofløjede fyldingsdøre med gerichter, greb og hængsler, revledøre, dørstykker, vinduer med detaljer, herunder anverfere og stormkroge, stukkatur, skorstenskerner, ildsted, kakkelovne, fod-, lysnings- og brystningspaneler, nicher og hvælvede lofter. Flere af vinduerne har forsatsruder.

Overfladerne i hovedbygningen er en blanding af ældre, traditionelle og nyere, herunder vægge af bindingsværk, loftsbjælker og -brædder, listeloft, planke-, brædde- og parketgulve, bræddevægge, tapetserede, kalkede og malede vægge, gulvtæpper, linoleum, pergogulve, ølandsfliser, klinker og fliser samt støbte gulve.

Avlsgården består af tre bygninger: laden mod syd og henholdsvis heste- og kostald mod syd og nord. Alle tre grundmurede bygninger står på en sokkel af kvadre, og murene står i rød, blank mur. Heltagene er teglhængte med røde sten, og i tagfladerne på de to staldbygninger ses tre murede kviste med kamtakke gavle. Alle bygningerne har kamtakke gavle og afsluttes af en hvidkalket hovedgesims. På alle tre bygninger ses flere murankre.

Ladens midterfag udgøres af en hvidkalket, kurvehanksbuet portgennemkørsel, der flankeres af tre kurvehanksbuede åbninger, der alle er hvidkalkede. Herudover ses flere mindre åbninger. I ladens gavle mod syd ses to hvidkalkede, kurvehanksbuede åbninger med tofløjede revleporte. I den sydlige gavltrekant ses flere murankre og to mindre, åbne og rundbuede åbninger. Portgennemkørslen er

belagt med grus, og loftet har synlige, rødmalede loftsbjælker med brædder imellem.

I de to staldbygninger sidder der i kvistene tofløjede revlelemme. Herudover har begge bygninger flere ældre staldvinduer med murstik og en kraftig sålbænk. Begge bygninger har flere ældre og traditionelt udførte en- og tofløjede porte og døre, der sidder under et hvidkalket, kurvehanksbuet stik. Lemme, porte og døre er rødmalede.

I det indre er hestestalden indrettet med bokse i forskellige størrelser, monierhvælv og støbt gulv.

I det indre er laden indrammet som et stort rum indtil portgennemkørslen. Ladens tømmer- og tagkonstruktion er synlig, ligesom det understrøgne tag. Laden bliver i dag brugt til opbevaring af flis.

De fem damme ligger i forlængelse af hinanden, strækkende sig fra nord med vandtilløb fra Sønder Vinge Bæk til syd med afløb til Gudenåen. Der er fra nord til syd et betydeligt terrænfald og dammenes vandspejlsniveauer er tilsvarende aftrappet. Mellem de enkelte damme og voldgrave er der forskelligt udformede stemmeværker, formodentligt fra slutningen af 1800-tallet. Vandtrapperne er udført i tilhuggede natursten samt ved de øvre damme muret op og forsynet med cementflader. Hvor gennemløbet er udformet som hvælv, er også hvælvet opbygget i mursten. Vandtrappernes udformning lægger sig i et hierarkisk forløb, hvor de mest omhyggeligt arkitektonisk gennemarbejdede trapper ligger nærmest hovedbygningen. Som afstanden til hovedbygningen øges, bliver udformningen af vandtrapperne simple.

— BYGNINGSHISTORIE

Herregården Ulstrup har en lang historie og er tæt forbundet med Skeelernes opstigning i 1500-tallet. Slægten Skeel ejede gården i flere århundreder. I 1809 blev den pantsat til en købmand fra Hamborg, og derefter gik den fra ejer til ejer og i 1850 blev bøndergodset frasolgt. I 1921 blev hovedgårdens jorder udstykket til 32 statshusmandsbrug. Siden har der været indrettet zoologisk have og delfinarium. På nuværende tidspunkt er der oprettet en fond, hvis formål er at vedligeholde og restaurere hovedbygning og avlsanlæg. Der hører 700 hektar til gården, hvoraf det meste er skov.

Det vides ikke, hvornår dammene ved Ulstrup er anlagt. De ses angivet på et matrikelkort fra 1818. Medens vandtrapperne menes at være fra slutningen af 1800-tallet. Det kan formodes at dammene er anlagt som karpedamme. Karpeopdræt har været almindeligt ved de

fleste større herregårde, idet de indgik som spisefisk for både herskab og tjenestefolk. I Danmarks Fauna fra 1914 nævnes at der i 1879 findes karper ved Ulstrup. Der findes også i dag karper i dammene, men der er ikke opdræt af disse.

Herregården er løbende blevet istandsat. Taget i hovedbygningen er fra begyndelsen af 1980'erne. Kælderen er ligeledes blevet istandsat i 1980'erne. Marmoreringer på døre og gerichter er blevet udført i 1980'erne eller 1990'erne. Den nuværende hoveddør er en kopi af den originale, der opbevares på loftet. Sandstensportalen er en betonkopi af den oprindelige og blev lavet i 1993-

KILDER

Flemming Jerk, Herregårde i Danmark, Fredningsstyrelsen, 1980, p. 328-332.

Oplæg til Bygningssynet, udvidelse af fredningen af Ulstrup

MILJØMÆSSIG VÆRDI

Den miljømæssige værdi ved Ulstrup knytter sig til de fredede bygninger, damme og vandtrapperne, der fremstår som et velbevaret herregårdsmiljø. Hertil kommer, at der er miljømæssig værdi relateret til hovedbygningens placering i landskabet med den omkringliggende have med store, krydsende lindealléer, vandgrave og det omgivende kulturlandskab.

Herudover der miljømæssig værdi relateret til dammene og vandtrapperne ved Ulstrup, der fungerer som en integreret del af oplevelsen af det nære herregårdslandskab. Vandet, der gennem dam efter dam, bevæger sig ned over skrænten fulgt af vandtrappernes lyd af løbende vand, har stor oplevelsesrigdom. Dammene og vandtrapperne bidrager til at gøre Ulstrup til et enestående herregårdsanlæg.

KULTURHISTORISK VÆRDI

Den kulturhistoriske værdi ved Ulstrup relaterer sig til helheden, hvor den markante hovedbygning og de nære omgivelser afspejler den traditionelle opbygning af og placering af jyske herregårde i slutningen af 1500-tallet. Beliggenheden ved engdrag og skov med en bæk, hvor kørne kunne græsse og voldgravene kunne blive fyldt af vandet fra bækken, er typisk for de jyske herregårde fra denne tid.

Herregårdens tilblivelseshistorie aflæses i dag ved de mange forskellige lag og bygningsdetaljer, der afspejler mere end 400 års arkitekturhistorie. Først og fremmest kan man af hovedbygningens form og metertykke mure, tårne, vinduer og døre se udviklingen i stilretningerne fra slutningen af 1500-tallet over renæssancen til barokken, der især kommer til udtryk i nogle af de bevarede ældre vinduers dimensioner, opsprosnings og detaljering. Der er endvidere kulturhistorisk værdi knyttet til de mange murankre og sandstenstavlen, da inskription og våbenskjold vidner om tidligere ejere. Det kan f.eks. ses på hovedbygningens sydlige længe, hvor det Skeelske våbenskjold ses og murankrene er udformet i bogstaverne IØRGEN C S 1765 SKIEL og F K LVNGE – HER IØRGEN SKEEL.

Hertil kommer de enkelte bygningers forskellige udtryk, materialeholdning og detaljer i forhold til hinanden, der har kulturhistorisk værdi, idet det herved er muligt at aflæse anlæggets bygningshierarki med hovedbygningen som den fineste og avlsgårdens mere ydmyge detaljering og størrelse. Dermed kan bygningernes funktion og anvendelse ligeledes aflæses.

Derudover er der kulturhistorisk værdi relateret til dammene og vandtrapperne ved Ulstrup, som sammen med det store avlsanlæg vidner om herregårdens selvforsyningsniveau.

I det indre er der kulturhistorisk værdi knyttet til hovedbygningens sydlige længe, hvor den ældre grundplan delvist er bevaret med store stuer og sale mod haveanlægget, mens der mod gårdspladsen er fordelingsgange. For alle de bevarede ældre bygningsdele og -detaljer gælder det, at de er med til at afspejle bygningens alder og forskellige bygningsperioder. I hovedbygningen vidner forskellen mellem de tre længers interiører ligeledes om hierarkiet længerne imellem. Dette kommer tillige til udtryk i avlsgårdens sparsomme og enkle interiører, der som i det ydre vidner om de forskellige længers anvendelse og funktion.

— ARKITEKTONISK VÆRDI

Den arkitektoniske værdi ved Ulstrup er i det ydre relateret til hovedbygningens tre velproportionerede længer. Den ens og enkle materialeholdning samler de tre længer og giver dem et homogent og stærkt arkitektonisk udtryk. Dette forstærkes af, at avlsgårdens ligeledes velproportionerede længer er opført i samme materiale blot en i mindre skala og med færre detaljer. Den imponerende portgennemkørsel med sandstensportal og tårn i den østlige fløj og de to hjørnetårne samt gavlene, der vender mod avlsgården får til sammen hovedbygningen til at fremstå monumental og imponerende samt får den til at syne større end den er. Den symmetriske opbygning af facaderne med taktfast placeret vinduer og kviste

bevirker, at disse fremstår harmoniske og rolige. Det harmoniske og helstøbte udtryk understreges af de røde tagflader.

Arkitekturen er ærlig i sit udtryk ved den enkle materialeanvendelse og få dekorationer, der stort set begrænser sig til døre og sandstensportaler. De hvidmalede vinduer får stor betydning for det arkitektoniske udtryk, da de virker som en stor kontrast til røde murværk, hvis sten varierer i farve afhængig af ler og brænding.

I det indre er den arkitektoniske værdi relateret til rumforløbene med interiører, hvor især hovedtrapperummet i den sydlige fremstår markant. Herudover er der værdi knyttet til de højloftede rum med kraftige loftsbjælker i hjørnebygningen, hvoraf nogle bæres af udskårne knægte.

I Avlsgårdens tre længer er den arkitektoniske værdi relateret til de lange bygningsvolumener med få dekorative elementer, hvor de kamtakkede gavle er med til at afslutte længerne. Placeringen af vinduer, døre og porte samt kviste får stor betydning for oplevelsen af især længerne mod henholdsvis nord og syd. Længerne afsluttes af de ubrudte tagflader, hvor især den stejle tagflade på laden adskiller sig fra de to øvrige længer.

I det indre er de arkitektoniske værdier knyttet til ladens imponerende og synlige konstruktion.

— BÆRENDE FREDNINGSVÆRDIER

De bærende fredningsværdier for Ulstrup er i det ydre knyttet til det samlede herregårdsanlæg med hovedbygningen, avlsgården og dammene med vandtrapper.

For hovedbygningens tre længer er de bærende fredningsværdier knyttet til de tre velproportionerede bygningskroppe i rød, blank mur med alle mur- og sandstensdetaljer. Derudover er de bærende fredningsværdier relateret til det delvist ubrudte teglhængte heltag med skorstenspiber i rygningen. Hertil kommer de ældre og traditionelt udførte bygningsdetaljer i form af portaler, døre, porte og vinduer, urskiven og murankre. Endelig gælder det den traditionelle materialeholdning.

I det indre er de bærende fredningsværdier knyttet til den delvist bevarede grundplan. Hertil kommer tagrummet med synlig konstruktion. Endvidere er de bærende fredningsværdier relateret til alle ældre og traditionelt udførte bygningsdele og -detaljer, herunder trapper med balustre og håndlister, en og tofløjede fyldingsdøre med gerichter, greb og hængsler, revledøre, dørstykker, vinduer med detaljer, herunder anverfere og stormkroge, stukatur, skorstenskerner, ildsted, kakkelovne, fod-, lysnings- og

brystningspaneler, nicher og hvælvede lofter. Endelig er de bærende fredningsværdier knyttet til den traditionelle materialeholdning.

For avlsgårdens tre længer er de bærende fredningsværdier knyttet til de velproportionerede bygningskroppe i rød, blank mur med alle mur- og sandstensdetaljer. Derudover er de bærende fredningsværdier relateret til de ubrudte teglhængte heltage med kamtakke gavle. Hertil kommer de ældre og traditionelt udførte bygningsdetaljer i form af kviste, porte, stik og murankre. Endvidere er de bærende fredningsværdier knyttet til de ældre og traditionelt udførte vinduer og døre. Endelig gælder det den traditionelle materialeholdning.

I det indre er de bærende fredningsværdier relateret til de bevarede dele af grundplanerne dels med bokse dels med åbne rum. Hertil kommer, at de bærende fredningsværdier knytter sig til den synlige tømmer- og tagkonstruktion i laden samt det understrøgne tag. Endvidere er de bærende fredningsværdier knyttet til den traditionelle materialeholdning.

De bærende fredningsværdier er relateret til dammene med deres løbende tilførsel af vand. Hertil kommer vandtrapperne og lyden af plaskende vand. Endelig er vandtrappernes blanding af natursten og mursten en bærende fredningsværdi.

— ANBEFALINGER

Ingen angivet.